Archive of SID.ir

فصلنامه گفتمان سیاسی انقلاب اسلامی
دوره ۲، شماره ۲ شماره پیاپی (۶)، تابستان ۱۴۰۲، ص ۲۲ ـ ۱

مقاله پژوهشی

بررسی تحقق سیاستگذاری اقتصادی و عدالت اجتماعی در دوره هشت ساله ریاست جمهوری حسن روحانی

فاطمه جعفریان[۱]، علیرضا سلطانی[۲]، مجتبی مقصودی[۳]، مرتضی نبوی[۴]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۱۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۱۰

چکیده: رقابت های انتخاباتی سال ۹۲ در شرایطی آغاز شد که بهم ریختگی شرایط اقتصادی تحت تاثیر سیاست های دولت دهم سبب بالا رفتن نرخ ارز، افزایش نابرابری ها وتورم افسارگسیخته شده بود در چنین شرایطی دولت یازدهم با شعار تدبیر و امید آغاز شد هدف پژوهش پیش رو بررسی تحلیلی و توصیفی سیاستهای اقتصادی و اجتماعی در دوران هشت ساله ریاست جمهوری حسن روحانی از منظر تحقق عدالت اجتماعی است آنچه که پژوهش پیش رو در بررسی خود به آن رسیده است نشان می دهد که این دولت اگر چه در دوره اول خود با تکیه بر رویکرد غرب گرایانه موفقیت های موقتی داشته است اما در نهایت به دلیل بی عملی و تکیه زیاد برغرب همان مسیر دولت احمدی نژاد را دنبال نموده و تحت تاثیر رویکردهای نئولیبرالیستی حاکم بر اقتصاد ایران نه تنها نتوانست به نابرابری های اجتماعی پایان دهد بلکه به این نابرابری ها افزود. این تحقیق از ابتدا در تلاش است به این سئوال پاسخ دهد که رویکردها و شرایط اقتصادی در دولت روحانی چه تاثیری بر حوزه عدالت اجتماعی در جامعه ایران داشته است و این فرضیه را دنبال نموده که غلبه رویکردهای نئولیبرالیستی بر سیاست های اقتصادی، تحقق عدالت اجتماعی را دردولت اول روحانی با چالش مواجه ساخت علاوه بر این تشدید تحریم های اقتصادی و ضعف مدیریت اقتصادی در دوره دوم دولت شرایط عدالت اجتماعی را با مشکل بزرگتری روبرو ساخت.

واژگان اصلی: عدالت اجتماعی، روحانی، سیاست اقتصادی، برجام.

[۱] دانشجوی دکتری سیاستگذاری عمومی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران..
jafariyan.f@chmail.ir
[۲] استادیار گروه روابط بین الملل، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)
ali.soltani12@iavctb.ac.ir
[۳] دانشیار علوم سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
Maghsoodi42@yahoo.com
[۴] استادیار علوم سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
yas8911210@yahoo.com

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

مقدمه

روحانی در سال ۹۲ با شعار رفع تحریم ها، گسترش مناسبات با اقتصاد جهانی و بهبود شرایط رفاهی به قدرت رسید سیاست های اقتصادی دولت اول روحانی عمدتا تحت تاثیر مذاکرات برجام قرار داشت و در عین حال با توجه به مدیریت فضای تحریمی سیاست های اقتصادی در جهت تثبیت شرایط اقتصادی مانند انضباط مالی و پولی در پیش گرفت اما در دوره دوم با خروج آمریکا از برجام و تشدید تحریمهای اقتصادی شاکله سیاستهای اقتصادی دولت روحانی که صرفا بر مبنای بهبود روابط خارجی ریخته شده بود به هم ریخته و این مسئله موجب نابسامانی و بی ثباتی و رکود اقتصادی با توجه به این شرایط سوال اینجاست رویکردها و شرایط اقتصادی در دولت روحانی چه تاثیری بر حوزه عدالت اجتماعی در جامعه ایران داشته است ؟

به نظر می رسد غلبه رویکردهای نئولیبرالیستی بر سیاست های اقتصادی، تحقق عدالت اجتماعی را دردولت اول روحانی با چالش مواجه ساخت علاوه بر این تشدید تحریم های اقتصادی و ضعف مدیریت اقتصادی در دوره دوم دولت شرایط عدالت اجتماعی را با مشکل بزرگتری روبرو ساخت

مبانی نظری

نئولیبرالیسم مجموعهای از باورهای به هم پیوسته در مورد نحوه تعامل بازار، دولت، و جامعه با همدیگر است که با تکیه بر اصول اقتصاد آزاد بر ضرورت تخصیص ارزشهای اقتصادی در جامعه از طریق مکانیسمهای بازار آزاد تأکید دارد. در یک سیستم نئولیبرال، حتی خدماتی مثل آموزش و پرورش نیز به نیروهای بازار سپرده میشود و دولت جز در شرایطی که منافع اساسی کشور اقتضا میکند، در نظم بازار دخالت نمیکند چنانکه بخواهیم اصول نئولیبرالیسم را در خلاصه ترین شکل بیان کنیم، میتوانیم از سه اصل به هم پیوسته نام ببریم: اقتصاد خصوصی شده، رقابت آزاد، و حاکمیت مقررات بازار(۷: ۲۰۰۵ ,Scholte .) در واقع این گونه عقاید نئولیبرالیسم زمینه ساز رها سازی اقشار ضعیف جامعه و حمایت از پروتمندان را فراهم آورده و در نهایت عدالت را قربانی شکلی از توسعه می کند که تنها به نفع قدرتمندان است

بنتام معتقد است طبیعت انسان را زیر سلطه دو حاکم مقتدر و قوی قرار داده است: لذت و الم. فقط تحت تاثیر این دو امر است که مشخص می شود ما باید چه کنیم یا چه خواهیم کرد. وی از تعادل بین الزام اخلاقی و ضرورت نفسانی اصل کلی فایده یا سود را استنتاج کرد. از آن رو که این

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

دو عامل انگیزه هر نوع رفتاری هستند بنابراین هر نظری درباره اینکه معیار درست و نادرست چیست باید با توجه و شناخت این مبنای زبان شناختی باشد. اصل فایده این نوع مبنا را مورد توجه قرار می دهد. (کاپالدی،۱۳۸۳: ٦٩)

هایک معتقد بود که بایستی به اقتصاد فرصت داد تا راه خویش را به صورت خودجوش پیدا کند و هرگونه دخالت دولت به عنوان بر هم زننده نظم طبیعی و خودجوش تلقی می گردد. هایک بر این کشف مهم مندویل و آدام اسمیت شدیدا تاکید می کند که جامعه و نهادهای ان گرچه محصول عمل انسانها هستند نتیجه قصد و طرح اگاهانه آنها نیستند نهادهای اجتماعی مهم نظیر زبان اخلاق حق پول و بازار از این دست اند. هیچ ذهن بشری این نهادها را به طور آگاهانه طراحی نکرده است اینها نتیجه تحولی تدریجی و طولانی اند این تحول به صورت یک جریان انتخاب اصلی و آزمون و خطا که در ان ساختارهای غیر کارامد به خودی خود حذف می شوند عمل می کند چنین تحولی به تدریج موجب پیدایش و تداوم نهادهای مفید و کارامد می گردد هایک به شباهت و نزدیکی این تفکر با نظریه داروین در مورد تحول انواع ادعان دارد و تاکید می کند که برخلاف تصور عامه.... زیست شناسی از اقتصاد تاثیر پذیرفته است نه برعکس(غنی نژاد،۱۳۸۱: ١٦)

نوزیک فیلسوف لیبرال دیگری است که با عدالت توزیعی زاویه دارد .آزادی فردی، به حدی برای نوزیک ارزش مند است که موجب شده دولت حداقلی، یوتوپیای او شود؛ چراکه فقط در پرتو چنین دولتی است که آزادی فردی واقعی شکل می گیرد و آرزوهایی نظیر این که "دولت نباید به عنوان تأمین مصلحت فرد از فعالیت های آزاد وی جلوگیری کند" تحقق می یابد. نوزیک بر آن است که نهادها و نظام های سیاسی و اجتماعی مشروع و عادلانه آن نوع نظامی است که به اعمال آزادانه و یکایک افراد قابل تقلیل باشد. نوزیک، در واقع توزیع عادلانه را فقط نتیجه مراودات و معاملات آزاد مردم می داند. (بشیریه، ۱۳۸۲: ٣٦)

فریدمن در کتاب سرمایه داری و آزادی در توصیف عدالت لیبرالی که به آن معتقد است می نویسد: فرد لیبرال از یک طرف بین برابری حقوق و برابری فرصت ها و از طرف دیگر، برابری مادی یا برابری بازده، به صراحت تمایز قائل می شود. او ممکن است در قبال این موضوع که جامعه آزاد در حقیقت از هر جامعه دیگری که تاکنون ایجاد شده به سوی برابری مادی بیشتر گرایش دارد از خود حسن نیت نشان دهد. اما این موضوع را از دستاوردهای مطلوب جامعه آزاد می داند نه دلیل اصلی حقانیت آن. او از اقداماتی که هم آزادی و هم برابری را گسترش دهد استقبال می کند . مانند

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

اقدامات مربوط به رفع قدرت انحصار و اصلاح عملکرد بازار. او فعالیت های خیریه خصوصی را که برای کمک به مستمندان به عمل آید نمونه استفاده صحیح از آزادی تلقی می کند و ممکن است از اقدامات دولت برای از بین بردن فقر به منزله عاملی مؤثر جهت دستیابی اکثریت افراد جامعه به هدفی مشترک حمایت کند. البته چنین حمایتی از جانب او با تأسف از اینکه ناچار است به جای اقدام داوطلبانه از اقدام اجباری سود جوید توام خواهد بود. فرد مساوات طلب نیز تا همین حد پیش می رود اما مایل است فراتر برود. او با گرفتن از عده ای برای دادن به عده ای دیگر، نه به مثابه وسیله ای مؤثرتر که عده اول با استفاده از آن بتوانند به هدف مورد نظرشان نایل آیند، بلکه صرفا برای اجرای «عدالت» دفاع می کند. در این مرحله میان برابری و آزادی صراحتا تضاد ایجاد می شود و ناگزیر نیز باید یکی را برگزید؛ زیرا نمی توان هم مساوات طلب، به معنایی که ذکر شد، بود و هم لیبرال . (فریدمن،۱۳۹٦: ۲۳۹)

در نهایت او نظرش در مورد تامین عدالت توزیعی به وسیله دولت را اینگونه بیان می کند: برای من – که لیبرال هستم – تصور هرگونه توجیهی در مورد اعمال مالیات بندی تصاعدی، صرفا برای توزیع مجدد درآمد، دشوار است. ظاهرا این نکته یکی از موارد آشکار استفاده از اعمال زور برای گرفتن پول از عده ای و دادن به عده ای دیگر و نتیجتا مبارزه مستقیم با آزادی فردی است((فریدمن، ۱۳۹٦: ۲۱۲)

نظریه عدالت اجتماعی رالز

این نظریه به عنوان نظریه پایه و مدل اصلی تحقیق در نظر گرفته شده است.

رالز تفسیر عدالت به بیشترین موازنه خالص ارضای نیازها را قانع کننده نمیدید بنابر این تلاش کرد با احیای تفکر کانتی طریقه جدیدی را در مقابل ایده فایده گرایانه برای تبیین عدالت ارائه کند به نحوی که آزادی برابر افراد و خود آیینی آنان و اصل تقدم حق بر خیر محفوظ بماند. او درباره اهمیت عدالت که محور اندیشه اش را تشکیل داده است میگوید عدالت فضیلت اولای نهادهای اجتماعی است. همان طور که حقیقت برای نظامهای فکری چنین است. یک نظریه هر قدر هم آراسته و مقتصدانه باشد اگر خلاف حقیقت است باید طرد یا ترمیم شود همین طور قوانین و نهادها نیز هر قدر هم کارآمد و خوب ترتیب یافته باشند اگر غیر عادلانه اند بایستی ملغی یا اصلاح گردند.

جامعه سازمانی است که افراد دارای امیال و عقاید گوناگون برای تحصیل منافع متقابل آن را تاسیس کرده اند لذا قبل از هر چیز آنچه اهمیت دارد این است که چارچوبی برای تنظیم روابط درون

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

این سازمان تعیین گردد فرصتها و حقوق اولیه یا به تعبیر رالز کالاهای اولیه ۲۰ بطورمساوی میان افـراد تقسیم شود و طرحی برای توزیع صحیح هزینه های این همکاری و نیز منافع حاصل از آن پیش بینـی و مورد توافق قرار گیرد. اصول عدالت این چارچوب را مشـخص میکنـد اهـداف فـردی یـا مقاصـد مشترک جمعی در مرحله بعد در قالب این چارچوب قابل تحصیل است.(توسلی، ۱۳۷٦: ۱٤۹-۱۲۲)

سیاستهای دولت حسن روحانی

دولت احمدی نژاد در سال ۹۲ در شرایطی به پایان خود رسید که بر اثر تحریم های اقتصـادی و سوء تدبیرهای صورت گرفته عملا نه تنها شعار عدالت محقق نشده بود که با کاهش ارزش پول ملـی و به دنبال آن بالا رفتن تورم اوضاع نامناسبی بر اقتصاد ایران حاکم بـود چنـین شـرایطی موجـب شـد روحانی در تبلیغات انتخاباتی خود شعار تدبیر و امید را ارائه داده و وعده اصلاح شـرایط اقتصـادی را ارائه کند و همین موضوع با توجه به وضعیت اقتصادی مردم موجب انتخاب او به ریاسـت جمهـوری شد.

ایجاد انضباط مالی

ویژگـی عمـده عملکـرد اقتصـادی دولـت روحـانی در دوره چهارسـاله ۹۵- ۱۳۹۲ تاکیـد بـر اصلاحات اقتصادی، ایجاد ثبات بازارها، انضباط مالی و خروج نسبی و غیر تورمی از رکود بوده اسـت و اگرچه در برخی سال ها از جمله ۹۲ و ۹٤ به خاطر وضعیت بـازار نفـت، تحـریم هـا و فشـارهای حاصل از ساختار اقتصاد کشور در سال های قبل، با رشد منفی اقتصاد و بخش هـای مختلـف مواجـه شده و برخی بخش ها از جمله ساختمان سازی با رکود همراه بوده اسـت، امـا تـلاش بـرای اجـرای برجام و گشایش فضای تجاری و بانکی، تقویـت قراردادهـای نفتـی، رشـد تولیـد وصـادرات نفـت، افزایش صادرات غیر نفتی باعث شد که سال های ۹۳ و ۹۵ با رشـد مثبـت اقتصـادی همـراه شـود و اگرچه این نرخ رشد اندک و بیشتر به نفت وابسته بوده اما نشانه های خـروج از رکـود در بسـیاری از بخش های اقتصاد، کنترل تورم، کاهش نرخ سود بانکی، رشد سرمایه گذاری ها، رشد مصـرف بخـش خصوصی و بهبود سایر شاخص های اقتصادی قابل رویت است .

اقدامات کلیدی بانک مرکزی در زمینه تقویت انضباط پولی، سالم‌سازی رشد نقـدینگی و حفـظ ثبات بازار ارز – حتی در شرایطی که قیمت جهانی نفت خام به شدت افـت کـرد و درآمـدهای نفتـی مطابق انتظار محقق نشد– نقشی اساسی در کاهش تورم و حفظ این دستاورد بزرگ داشته است

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

دولت یازدهم از طریق پیگیری سیاست های انضباط مالی، کنترل نقدینگی، پایه پولی و تورم، ساماندهی نرخ سود در بازار بین بانکی، تبدیل اضافه برداشت بانک ها از بانک ها به خط اعتباری زیر ۲۰ درصد و... به تدریج ضمن کاهش نرخ تورم از ٤٠ درصد به زیر ۱۰ درصد، توانست شرایط کاهش نرخ سود در بازار بین بانکی را فراهم کرده و بانک ها را به رعایت مصوبات شورای پول و اعتبار تشویق کند و با کاهش تدریجی نرخ سود سپرده یکساله از بالای ٢٤ درصد به ۱۵ درصد، ساماندهی نرخ های سود سپرده کوتاه مدت و بلندمدت، کاهش نرخ سود تسهیلات را فراهم آورد

طرح تحول نظام سلامت

طرح تحول نظام سلامت یکی از مهم ترین برنامه هایی بود که تا کنون در نظام سلامت کلید زده شده و اجرایی شده است. اجرای این طرح ، یکی از سیاستهای موفق دوران ریاست جمهوری حسن روحانی در عرصه عدالت اجتماعی بود، که در ابتدا مورد اهتمام این دولت قرارگرفته و موجب کاهش هزینه های درمان قشر ضعیف و کم درآمد جامعه شد، اما علی رغم موفقیت ابتدایی، به تدریج تاثیر منفی و حتی ضد عدالت خود را نمایان ساخت. این طرح شامل ۸ بسته حمایتی بود،که عمده ی آنها در حوزه ی درمان و با هدف کاهش پرداخت از جیب مردم در بخش بستری بوده است. در آمار ارائه شده، این طرح توانسته است رضایت نسبی مردم را در بیمارستان های دولتی کسب کند. (مختاری، ١٣٩٤: ٢٨-٣٢)

با وجود دستاوردهای فراوان این طرح، درنهایت اجرای آن با چالش های جدی مواجه شد. به این شرح که می توان به این موضوع اشاره کرد که کار کارشناسی دقیقی روی این طرح انجام نگرفته و همچنین زیرساختهای لازم برای اجرایی شدن آن کاملا تامین نشده و کمبود کادر در مانی، دارو و تجهیزات پزشکی در آن لحاظ نشده بود.

در این طرح وزارت بهداشت، علاوه بر خط مشی گذاری، برنامه ریزی، ارزشیابی و نظارت بر اجرای این طرح، وظائف دیگری همچون تامین منابع مالی و ارائه خدمات درمانی را به عهده گرفت، که این امر سبب شد تا وزارتخانه مذکور نتواند وظایف حاکمیتی خود را بدرستی اجرا کند. از طرفی اختیارات حاکمیتی وزارت بهداشت و مجلس به اعضای سازمان صنفی نظام پزشکی واگذار شد، که این امر سبب شد تا هرگونه خط مشی گذاری در نظام سلامت با توجه به منافع پزشکان صورت پذیرد. در نتیجه بالا رفتن تعرفه های پزشکی، بسیاری از پزشکان بیمارستان های دولتی را برای رفتن به بخش خصوصی ترغیب کرد و حتی بعضی از پزشکان بیمارستان های دولتی علاوه بر فعالیت در

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

بیمارستان های دولتی، در بخش خصوصی هم فعالیت می کردند، این در حالی است که این عمل پزشکان بر اساس تبصره ۲ بند د ماده ۳۲ برنامه پنجم توسعه خلاف قانون محسوب می شد. بحث در حوزه بیمه، موضوع دیگری که این طرح را با مشکل مواجه کرد. به دلیل بار مالی تحمیل شده به بیمه ها آنها به تعهدات مالی خود عمل نکرده، و طرح با مشکل جدی مواجه شد. علاوه بر آن، بیمه ها صرفا بر درمان تمرکز کرده و به ارتقاء سلامت کمتر توجه کرده اند.

نکته دیگری که باید به آن توجه داشت این است که در مرحله اول میزان پرداختی مردم از ۳۷ درصد به ۸ درصد و در مرحله سوم به ٦ درصد کاهش یافت، اما در مرحله سوم با دو و نیم برابر شدن تعرفه ها، هر چند پرداختی نسبی مردم از ۸ درصد به ٦ درصد کاهش پیدا کرد اما پرداختی مطلق مردم افزایش پیدا کرد

دیگر مشکلات این طرح میتوان به اجبار پزشکان شاغل به تعطیلی مطب، پرداخت مستقیم یارانه درمان و مراجعه بی دلیل برخی افراد به مراکز درمانی، ممانعت از صدور پروانه مطب به پزشکان طرحی جدید، عدم رعایت سقف ساعت کاری برای پزشکان و پرستاران و عدم پرداخت به موقع کارانه کادر درمانی اشاره کرد(عابدی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۹۹-۲۱۲)

تلاش در جهت کاهش تحریم ها در راستای سیاست خارجی برجام

ایران بعد از انقلاب اسلامی سال ۵۷، به شکل های مختلف درگیر تحریم های اقتصادی شد که این تحریم ها در کنار مشکلات اقتصادی به جا مانده از دولت احمدی نژاد همزمان با شروع به کار دولت روحانی شرایط خاصی را برای اقتصاد ایران ایجاد کرده بد.

. میتوان اینگونه بیان کرد که تحریم ها از سه طریق بر اقتصاد ایران اثر گذاشته است :

۱. افزایش شدید نرخ ارز : به این صورت که افزایش نرخ ارز سبب افزایش قیمت کالاهای وارداتی مصرفی خانوار، قیمت مواد سرمایه ای و واسطه ای وارداتی برای بنگاهها شده است.

۲. ممنوعیت تجارت : بسیاری از کالاها در لیست تحریم ها قرار گرفتند و تبادلات بانکی دشوار شده بود.

۳. ممنوعیت نفتی : که این محدودیت که در کشور ما از اهمیت بالایی برخوردار است، به کاهش شدید صادرات نفت و درآمدهای نفتی منجر شده بود(رحمتی، وهمکاران،۱۳۹۵: ٥٦٩-٥٩٤)

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

در نتیجه این تحریمها، مذاکرات جهت کاهش آنها، در دستور کار دولت قرار گرفت که در نهایت به امضای برجام انجامید. شروع مذاکرات و حصول توافق، تأثیر روانی و واقعی بر نرخ ارز و جلوگیری از بی ثباتی و نوسانات در بازار داشت. آزاد شدن بخشی از دارایی ایران یعنی چیزی در حدود ۵/٦ میلیارد دلار در پسابرجام کمک زیادی به دولت در تثبیت بازار ارز کرد. ثبات در بازار ارز تأثیر مثبتی بر سیاست های انضباط پولی دولت با هدف کنترل تورم به دنبال داشت و باعث شد تا دولت روند مهار و کنترل تورم را به خوبی اجرا کند. کاهش تورم نیز به نوبه خود این امکان را فراهم کرد تا دولت بتواند در جهت ایجاد تعادل بین نرخ سود بانکی و تورم حرکت کند. در هفته پایانی بهمن ماه، نرخ سود در جلسه شورای پول و اعتبار از ۲۰ درصد به ۱۸ درصد و نرخ سود کوتاه مدت به ۱۰ درصد رسید. بنابر این اقدام دولت در کاهش نرخ سود بین بانکی و نرخ سود سپرده ها نقش مهمی در کاهش هزینه پول و حرکت در جهت فراهم آوردن تسهیلات ارزان قیمت به خصوص برای فعالیت های تولیدی و کاهش عمق رکود داشته است. ثبات در بازار ارز و طلا و کاهش نرخ سود بانکی و همچنین رفت و آمد هیئت های خارجی، بر روی بازار سرمایه نیز موثر بوده است(شکوه، ۱۳۹۵). اجرای برجام و گشایش های ایجاد شده در حوزه های نفتی، بانکی و بیمه ای و سایر حوزه ها باعث شد دولت عملکرد قابل قبولی در کنترل نقدینگی و تورم داشته باشد (بامری، ۱۳۹۷: ٤۳)

در نهایت اما بدعهدی طرفهای برجام و خروج آمریکا از آن تمام خوشبینی های اولیه در مورد تاثیر برجام بر بهتر شدن اوضاع اقتصادی و نهایتا عدالت اجتماعی را به یاس بدل کرده و تمامی مشکلات ایجاد شده قبل از توافق را به اقتصاد ایران بازگرداند به اعتراف کارشناسان تکیه دولت روحانی به این توافق برای اصلاح شرایط اقتصادی و بی عملی دولت در عرصه احیای اقتصاد داخلی عامل اصلی بازگشت شرایط نامناسب اقتصادی بعد از برعهدی های برجامی بود. با تحریم های جدید آمریکا بعد از روی کار آمدن ترامپ و افزایش دوباره قیمت دلار اقتصاد ایران شدیدا دچار تلاطم شد که سرایت این تلاطم در بخش های بازار مالی و بازار سهام بیش از سایر بخش ها قابل مشاهده بود (ساجدی، ۱۳۹۸: ۱۲۳–۱۵۵)

سیاستهای مسکن

با پایان‌یافتن دوران ریاست جمهوری محمود احمدی‌نژاد و روی کار آمدن حسن روحانی، طرح مسکن مهر نیز کنار گذاشته شد. سیاست‌های حوزه مسکن دولت یازدهم را می‌توان در چهار

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

برنامه زیر خلاصه کرد :

- مسکن حمایتی : دولت تدبیر و امید درنظر داشت کـه در قالـب مسـکن اجتمـاعی، ۷۰ هـزار واحد مسکونی را بسازد و ساخت ۸۰ هزار واحد دیگر را نیز مراکـز خیریـه متقبـل شـوند، یعنی درمجموع سالانه ۱۵۰ هزار مسکن اجتماعی ساخته شود.
- مسکن اجتماعی : دولت تدبیر و امید درنظر داشت که در قالب این طـرح، ۲۵۰ هـزار واحـد بسازد. همچنین در طرح ساماندهی سکونت‌گاه‌های غیررسمی نیز ساخت ۱۴۰ هزار واحـد هدفگذاری گردید.
- بازار رهن ثانویه
- صندوق توسعهٔ مسکن

بنابراین درمجموع وزارت راه برای ساخت ۵۴۰ هزار واحد مسکن هدف‌گـذاری کـرد (صـادقی شاهدانی،م، ۱۳۹۴).

اگر خواسته شود عملکرد دولت روحانی را که از ابتدا به پروژه مهم مسکن مهر منتقد بود و آنـرا ناکارآمد توصیف می کرد و قرار بود با رفع نواقص آن و اجرای پروژه جـایگزین مسـکن اجتمـاعی و حمایتی مشکل اقشار ضعیفتر جامعه را حل کند با بررسی عملکـرد وزارت راه و شهرسـازی در طـول سال های ریاست جمهوری روحانی باید گفت در پایان دولت روحانی موفقیت ها و دست آوردهـای قبلی مسکن مهر برای بسیاری از مردم حتـی آرزو شـده و نگـاه حسـرت را بـر دل جوانـان و اقشـار ضعیفتر جامعه بر جای گذاشت. روحـانی کـه در ابتـدا ی ورود خـود بـه کـارزار انتخابـات ریاسـت جمهوری گفته بود: اصل تامین مسکن ارزان برای جامعه مخصوصا نسل جوان از برنامـه هـای دولـت تدبیر و امید است و به افزایش قیمت بازار مسـکن انتقـاد کـرده و معتقـد بـود طـرح مسـکن مهـر بـا مشکلاتی مواجه است و رفع نواقص مسکن مهر و طرح هایی برای جـایگزینی مسـکن مهـر راه حـل آنست، در نهایت در جایی ایستاد که کم سابقه ترین میزان تلاطم و آشفتگی بـر بـازار مسـکن کشـور حاکم شده و بیشتر از هر کس اقشار کم درآمد جامعه را با مخاطرات جدی روبرو ساخت. مخـاطراتی که گویا حتی شعارهایی مانند مالیات خانه های خالی، تعیین سقف اجاره بها و نظارت بر بازار مسـکن دیگر حتی قدرت حداقل تاثیر بر بازار آشفته روانی و واقعی این بخش را نداشـت و تعیـین لحظـه ای قیمتها قید هرآنچه انصاف و عدالت است را نیز حتی بین روابط مالک- مستأجر زد

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

مداخله دولت در نرخ ارز و افزایش قیمت دلار و کاهش شدید ارزش پول ملی

در ماههای پایانی سال ۱۳۹٦ و نیز از ابتدای سال ۱۳۹۷ بازار ارز کشور با تلاطمات قابل توجهی همراه بود و نرخ ارز در بازار آزاد طی سه ماهه منتهی به ۲۰ فروردین ماه ۱۳۹۷، بیش از ۳۰ درصد افزایش یافت و به نزدیک ٦۰۰۰ تومان رسید در این تاریخ دولت سیاست تک نرخی کردن نرخ ارز ٤۲۰۰ تومان برای هر دلار را اتخاذ کرد و هرگونه معامله در بازار آزاد را مصداق قاچاق دانست و تلاش کرد با آن مبارزه کند. با وجود این در اواخر خردادماه نرخ ارز بازار آزاد به حدود ۹۰ تومان رسید. را باید در دو دسته عوامل زمینه ای و تشدید کننده پیگیری کرد. مهمترین عامل زمینه ای که در طول سالیان گذشته ایجاد شده و کشور را در همه زمینه ها آسیب پذیر کرده است عبارت است از رشد افسار گسیخته نقدینگی؛ اما عواملی که به تشدید افزایش نرخ ارز منجر شدند براساس روند ،تاریخی عبارتند از: افزایش شدید خروج سرمایه به واسطه نااطمینانی در فضای اقتصادی کشور بعد از خروج از برجام ایجاد محدودیتهای جدید در مسیرهای نقل و انتقال ارزی کشور و خروج آمریکا از برجام در ۱۸ اردیبهشت ماه و آغاز دوران جدید تحریم های یکجانبه این کشور در دو مقطع ۱۵ مردادماه پایان دوره ۹۰ روزه و ۱۳ آبانماه ۱۳۹۷ پایان) دوره ۱۸۰ ،روزه کاهش چشمگیر عرضه ارز مداخله ای در بازار توسط بانک مرکزی پس از ۲۰ فروردین ماه و کاهش عرضه ارز حاصل از صادرات توسط صادر کنندگان غیرنفتی به علت تکلیف به فروش به نرخ ٤۲۰۰ تومان و امنیتی شدن بازار آزاد ارز به علت قاچاق اعلام شدن آن.(مرکز پژوهشهای مجلس، ۱۳۹۷: ۳-٤)

علی رغم تاثیر غیر قابل انکار خروج امریکا از برجام بر کاهش ارزش پول ملی نمی توان این موضوع را تنها علت این اتفاق دانست. سیاستهای نئولیبرالی دولت مستقر و مداخلات این دولت در بازار ارز و عدم مقابله با فساد و رانت بازی در این بازار موارد دیگری است که موجب شد با بالا رفتن قیمت ارز تورم از کنترل خارج شده و اقشار ضعیف جامعه را تحت تاثیر خود قرار دهد و عدالت را در محاق فراموشی فروببرد.

اختصاص ارزدولتی برای کالاهای اساسی

این سیاست با هدف ممانعت از گرانی کالاهای اساسی در نتیجه افزایش قیمت ارز، اتخاذ شد تا به این وسیله از تورم کالاهای اساسی جلوگیری شود. هدف اصلی از اجرای این سیاست، کنترل نوسانات بازار داخلی، جلوگیری از افزایش قیمت کالاهای اساسی، کاهش نرخ تورم کشور و همچنین جبران رفاه از دست رفته خانوارها بود. برخی اتخاذ این سیاست را با توجه به وقوع

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

تلاطمات ارزی و تشدید تحریم های آمریکا اجتناب ناپذیر می دانستند و بعضی دیگر، تحمیل هزینه های هنگفت به ذخایر ارزی، فسادزا بودن و آسیب به تولیدات داخلی را به عنوان تبعات این سیاست لیست کرده و معتقد بودند که این سیاست قادر نخواهد بود تا به هدف غایی خود، یعنی کاهش نوسانات و کنترل رشد قیمت محصولات در بازار، دست یابد(طاهری و همکاران، ۱٤۰۰: ۲۸۱-۳۱۱)

سیاست اختصاص ارز ترجیحی به واردات کالاهای اساسی که از ابتدای سال ۱۳۹۷ پیگیری شده و در مردادماه ۱۳۹۷ با معرفی ۲۵ قلم کالا به عنوان کالاهای اساسی، ارز با نرخ ترجیحی تنها برای واردات این ۲۵ قلم کالا اختصاص داده شد. هرچند هدف از اجرای این سیاست، ثبات قیمت کالاهای اساسی در بازار بود، اما افزایش قابل توجه قیمت کالاهای اساسی در بازار باعث شد تا این سیاست از اهداف خود باز ماند. علاوه بر عدم تأمین کامل اهداف این طرح، یعنی ثبات قیمت کالاهای اساسی، معایب بسیار دیگری نیز متوجه این سیاست بود که میتوان به موارد زیر اشاره کرد :

- گسترش فساد و رانت جویی.
- افزایش شدید تقاضا برای این کالاها به واسطه رانت زیادی که در پی دارد که در نتیجه سبب افزایش واردات این دسته از کالا نسبت به مدت مشابه سال قبل شد.
- تضعیف تولید ملی یکی دیگر از پیامدهای منفی این سیاست بود. (کاویانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱)

افزایش قیمت بنزین

دولت روحانی به شکل آشکاری در ماجرای گرانی ناگهانی بنزین از سیاست شوک درمانی بهره گرفت. این سیاست که سیاستی نئولیبرالی است به طور طبیعی ضدعدالت بوده و طبقات ضعیف جامعه را تحت تاثیر قرار می دهد. این تصمیم ناگهانی تاثیر اجتماعی منفی در جامعه گذاشته و با ایجاد جو روانی سنگین سبب ایجاد اعتراضات اجتماعی و هزینه های جانی مالی فراوانی شد اما این تنها هزینه ای نبود که مردم به دلیل این تصمیم ناگهانی می پرداختند این تصمیم سبب افزایش تورم شده و ضربه سنگینی به اقتصاد طبقات ضعیف جامعه وارد آورد

به طور کلی می توان گفت که افزایش قیمت انرژی دو گونه اثر تورمی بدنبال دارد به این صورت که از یک طرف مستقیما هزینه انرژی خانوارها را افزایش می دهد و از طرف دیگر باعث افزایش هزینه تولید کالاها و خدمات در بخش های تولیدی می شود که این امر به نوبه خود به

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

صورت یک موج تورمی سایر هزینه های مصرفی خانوارها را افزایش می دهد

اصلاح یارانه و قیمت انرژی، با توجه به نوع حامل ها در مصرف نهایی با واسطه ای می تواند در تغییر سطح عمومی قیمت ها مؤثر باشد. با افزایش قیمت انرژی در مرحله اول قیمت نسبی این کالاهای یارانه ای نسبت به سایر کالاها افزایش می یابد و چون برخی از این حامل ها به طور مستقیم در سبد مصرفی خانوارها جای دارند به طور مستقیم شاخص قیمت مصرف کننده را افزایش می دهند. برخی دیگر از این کالاها که به عنوان کالای واسطه ای برای بنگاه های اقتصادی عمل می کنند اصلاح قیمت آنها شاخص قیمت تولید کننده را افزایش می دهند. بنابر این نوع حامل های انرژی از یک طرف و اثرات مستقیم و غیر مستقیم آنها بر سطح عمومی قیمت ها موضوعی است که در خصوص آثار تورمی قابل توجه می باشد (سعادت ،۱۳۹۵: ۸۵-۱۰٤)

سیاست های سرمایه ایی بازار سرمایه و بحران بورس

یکی از عوامل مهمی که باعث اتخاذ تصمیمات غیر منطقی و غیرعقلانی از سوی سرمایه گذاران در اوراق بهادار میگردد، احساسات و حالتهای درونی آنها میباشد. به این معنی که افراد به صورت طبیعی هنگام اخذ تصمیمات روزانه در زمینه های مختلف، کم و بیش در معرض احساسات و حالت درونی خود قرار دارند. هرچند تأثیرپذیری تصمیمات مالی از احساسات تا حدی عادی به حساب می آید، اما گاهی مواقع به دلایلی از قبیل؛ ترس، هیجان، این تأثیرپذیری بیش از حد معمول شده و در نتیجه، تصمیمات حالت غیرعقلانی به خود میگیرند. تصمیمات افراد از جمله تصمیمات مالی در طیفی از عقلانیت و احساس در نوسان بوده و برحسب شرایط میتواند به یکی از دو سر این طیف متمایل شود. تصمیماتی که بیش از حد متاثر از احساس باشند، تصمیمات احساسی نامیده میشوند و نتایج حاصل از آنها میتواند برخی مواقع گمراه کننده و مخرب باشد. (سعیدی و فرهانیان، ۱۳۹٤: ۱۷۱-۱۹۹)

دعوت روحانی به سپردن دارایی ها به بورس در حالی که بورس نه به شکلی واقعی که بر اثر سفته بازی شرکت های دولتی در حال رشد بود سرمایه داران خرد و مردم عادی را تحریک به سرمایه گذاری در بورس نموده و در نهایت با ترکیدن حباب آن بحران از دست رفتن دارایی های مردم ایجاد شد

بازارهای مالی در کنار بازارهای ،پولی به تجهیز و تخصیص بهینه منابع و در نتیجه به افزایش تولید اشتغال و رفاه کمک میکنند اما سفته بازی غیر طبیعی به کارایی این بازارها میرساند سفته بازی

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

غیر طبیعی در بازار سهام موجب افزایش خطر عدم اطمینان نوسانات قیمت و افزایش فاصله میان ارزش بازاری و ارزش ذاتی سهام میشود و از تخصیص بهینه و کارای وجوه به مولدترین بنگاه ها باز میدارد سفته بازی غیر طبیعی بازار ،پرنوسان پیش بینی را دشوار و قدرت تصمیم گیری و برنامه ریزی را تضعیف می کند. سفته بازی غیر طبیعی، علت غیر طبیعی تغییرات قیمت است و بازار را از تعادل خارج را می سازد. سفته بازی ،غیر طبیعی با شکل گیری حباب قیمت و پیامدهای مخرب آن همراه است (رستمی، ۱۳۹۸: ۱۷۱-۱۹۹)

در واقع بنا به نظر کارشناسان دولت روحانی با نوسان گیری از بورس با کاستن از دارایی های مردم اقدام به تامین مالی دولت نمود

سیاستهای دولت روحانی در مقابل کرونا

شیوع ویروس کرونا در ایران نیز تاثیر بسیاری بر اقتصاد داخلی داشت به باور کارشناسان اقتصادی در ایران، داستان کمی پیچیده تربود، زیرا علاو ه بر آسیبهای اقتصاد جهانی، اقتصاد ایران به دلیل وابستگی به نفت، تحریمهای بین المللی، رشد منفی اقتصاد، تورم بالاو ...آسیبهای بیشتری را شاهد بود. اقتصاد ایران فشارهای دوگانه تحریم و تبعات ویروس کرونا را توأمان تجربه کرد، در تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران توسط مرکز پژوهش های مجلس(دفتر مطالعات اقتصای شماره 17306آذر۹۹)آمده است: اقتصاد ایران در حالی با معضل کرونا مواجه شده که متغیرهای اقتصاد کلان وضعیت مناسبی را نشان نمیدادند. براساس اعلام مرکز آمار ایران رشد اقتصادی در ۹ ماهه نخست سال ۱۳۹۸ ،در حدود منفی ٦,۷ درصد و رشد اقتصادی بدون نفت نیز تقریبًا صفر بوده است. همچنین، نرخ تورم نقطه به نقطه نیز در پایان بهمن ماه ۲۵ درصد بوده است. از سوی دیگر دولت به لحاظ منابع در تنگنا قرار داشت و کسری بودجه دولت یکی از معضلات مهم اقتصاد ایران برای سال ۱۳۹۹ بود.. از بین رفتن برخی از مشاغل و یا کاهش شدید درآمد در برخی از بخشها باعث کاهش رشد اقتصادی شد .شوک ناشی از کرونا، اقتصاد را هم با شوک عرضه و هم با شوک تقاضا مواجه ساخت(طاهری (طاهری نمهیل، ۱۳۹۹: ۱۷۰-۱۸۱)

دولت دوازدهم با هدف کاستن از تاثیر بحران بر مردم اقداماتی مثل اختصاص وام یک میلیونی کرونا و کمکهای معیشتی به خانواده های آسیب دیده انجام داد اما حجم این کمک های به اندازه ای نبود که بتواند تاثیر زیادی بر حل آسیب های ایجاد شده بگذارد.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

اثرات سیاستها و شرایطی اقتصادی بر حوزه عدالت اجتماعی

با توجه به مطالب بیان شده میتوان در تحلیل و ارزیابی تحقق اهداف عدالت اجتماعی و سیاستهای اقتصادی در دوره هشت ساله ریاست جمهوری حسن روحانی، به موارد زیر اشاره کرد :

- **افزایش نرخ بیکاری**

روحانی در سال ۱۳۹۲ وعده حل مشکل بیکاری حتی طی دو ماه اول دولت خود را داد اما می توان گفت ضعیف‌ترین عملکرد را بر جای گذاشته است. دولت هشت ساله روحانی تا پایان زمستان ۹۹ به طور خالص توانسته ۹۶۳هزار شغل ایجاد کند. نرخ بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۴ سال در هشت سال دولت روحانی به ۲۳ و شش دهم درصد نسبت به دولت قبل افزایش یافت. در دولت روحانی ۲۶ درصد جوانان ۱۵ تا ۲۴ سال بیکار بودند. البته بطور کلی نرخ بیکاری از ۱۰ و چهار دهم به ۹ و شش دهم درصد رسیده که دلیل آن، کاهش نرخ مشارکت اقتصادی است. متوسط نرخ مشارکت اقتصادی (جمعیت فعال کشور) در دولت قبل ۴۳ درصد بود که در دولت روحانی به ۴۲ و شش دهم درصد کاهش یافته است.(خبرگزاری تسنیم،خرداد ۱۴۰۰)

- **افزایش نرخ تورم**

یکی از شاخص های ارزیابی عملکرد اقتصادی دولت روحانی، شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی (CPI) است که معیار سنجش تغییرات قیمت کالاها و خدماتی می باشد که توسط خانوارهای شهرنشین ایرانی به مصرف می رسد. این شاخص به عنوان وسیله ای برای اندازه گیری سطح عمومی قیمت کالاها و خدمات مورد مصرف خانوارها، یکی از بهترین معیارهای سنجش تغییر قدرت خرید پول داخل کشور به شمار می رود. (بانک مرکزی جمهوری اسلامی).همانطور که در جدول زیر ملاحظه می شود دولت روحانی امور مملکت را به لحاظ اقتصادی با نرخ تورم ۳۰,۵ در پایان سال ۱۳۹۱ و در اوایل سال ۱۳۹۲ از دولت احمدی نژاد تحویل گرفت اما این نرخ تورم علی رغم کاهشی شدن در دوره اول دولت روحانی در سال ۱۳۹۷ به ۳۱,۲ و در سال ۱۳۹۸ به ۴۱,۲ افزایش یافت.(نودیجه و همکاران،۱۴۰۰: ۶۱-۷۳)

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

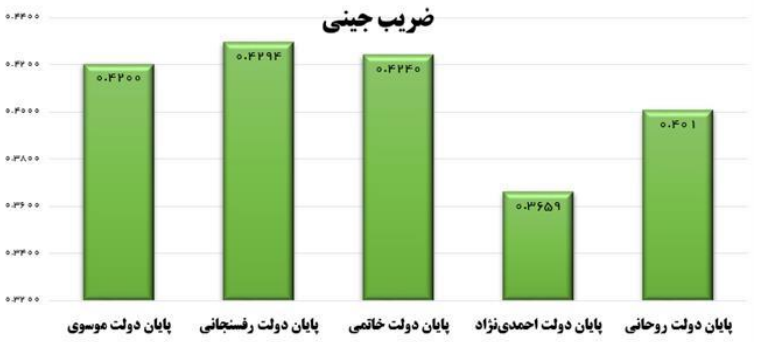
جدول (۱) نرخ تورم و شاخص سالانه (۱۳۹۸-۱۳۹۱)

سال	شاخص بهای کالا و خدمات مصرفی	نرخ تورم
۱۳۹۱	۵۲.۶۳۵	۳۰.۵
۱۳۹۲	۷۰.۹۱۶	۳۴.۷
۱۳۹۳	۸۱.۹۴۸	۱۵.۶
۱۳۹۴	۹۱.۷۱۴	۱۱.۹
۱۳۹۵	۱۰۰.۰	۹.۰
۱۳۹۶	۱۰۹.۶	۹.۶
۱۳۹۷	۱۴۳.۸	۳۱.۲
۱۳۹۸	۲۰۳.۱۵	۴۱.۲

منبع: بانک مرکزی جمهوری اسلامی

- **افزایش ضریب جینی**

ضریب جینی از شاخص‌های مهم اندازه‌گیری نابرابری توزیع درآمد می‌باشد و اندازه آن بین صفر (معرف جامعه‌ای با برابری کامل توزیع درآمد) و یک (نمایانگر عدم برابری توزیع درآمد در جامعه) تغییر می‌کند.شاخص ضریب جینی در دولت روحانی به شدت افزایش یافت. بر اساس گزارش مرکز آمار، شاخص‌های توزیع درآمد در دولت روحانی به بدترین وضعیت خود رسیده و فقرا فقیرتر و مرفهان پولدارتر شدند. بر اساس گزارش مرکز آمار شاخص ضریب جینی که در پایان دولت احمدی‌نژاد به ۰/۳٦٦ واحد کاهش یافته بود در دولا روحانی به ۰/٤۰۱ واحد افزایش یافت. در نتیجه در ۸ سال عملکرد دولت روحانی نابرابری توزیع درآمد به شدت زیاد شد. (سایت خبری مشرق نیوز، مرداد ۱٤۰۰)

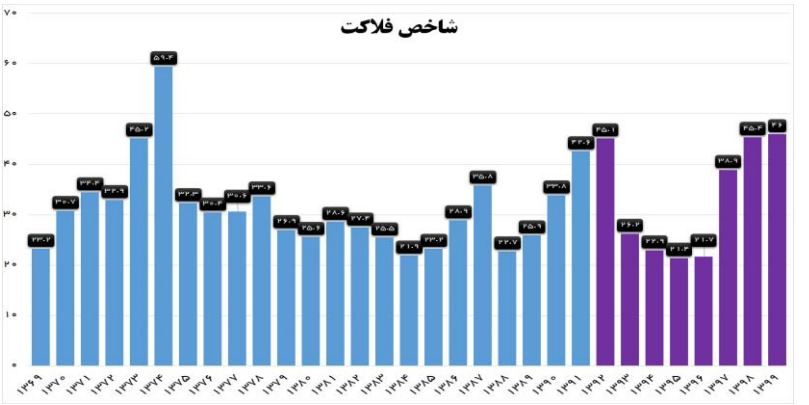
منبع: مرکز آمار

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

- **افزایش شاخص فلاکت**

شاخص فلاکت که از مجموع نرخ تورم و بیکاری به دست می‌آید، در سال ۱۳۹۹ به بالاترین رقم در ۲,۵دهه گذشته افزایش یافت. بر این اساس، دهه ۹۰ شاهد بالاترین وضعیت فلاکت در کشور بودیم. بالا رفتن نرخ بیکاری و نرخ تورم در یک کشور تبعات اقتصادی و اجتماعی غیرقابل اجتنابی خواهد داشت، یعنی فاجعه‌ای که در دولت روحانی رخ داده است نرخ شاخص فلاکت در سال ۱۳۹۹ به بالاترین رقم خود رسید. اگر آمار نرخ بیکاری بر مبنای داده‌های صندوق بین‌المللی پول را مبنا قرار دهیم، بالاترین شاخص فلاکت در ایران به سال ۱۳۷٤ مربوط می‌شود زیرا در آن سال نرخ تورم به ٤۹,٤ درصد و نرخ بیکاری به ۱۰ درصد رسید؛ بنابراین شاخص فلاکت در سال ۱۳۷٤ بالغ بر ۵۹,٤ درصد بود. از این رو می‌توان گفت که دولت رفسنجانی بالاترین رکورد شاخص فلاکت را در اختیار دارد و اکنون رتبه دوم در اختیار دولت روحانی قرار گرفته است. سایت خبری مشرق نیوز ،اردیبهشت ۱٤۰۰)

منبع: مشرق نیوز ۱٤۰۰

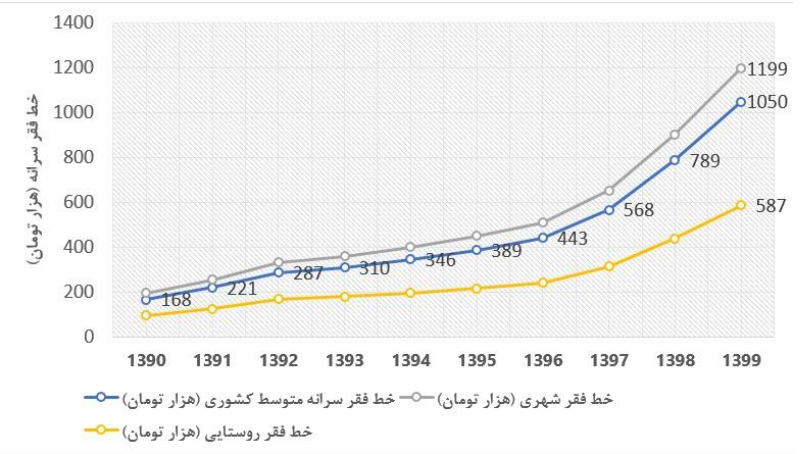
- **افزایش خط فقر**

برآورد خط فقر متوسط کشوری برای سال ۱۳۹۹، یک میلیون و۲۵٤ هزار تومان به صورت سرانه بوده که نسبت به خط فقر سال ۱۳۹۸ رشد ۳۸ درصدی داشته است. خط فقر سرانه به معنای میزان خط فقر برای خانواده‌های یک‌نفره است. تورم بالای بخش خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و همچنین بخش مسکن در سال ۱۳۹۹ که عمده هزینه‌های خانوار فقیر را تشکیل می‌داد، از دلایل اصلی این افزایش است. ازآنجایی که متوسط کشوری تعداد هر خانوار در سال ۱۳۹۸، ۳/ ۲٤ بوده، با ضرب خط فقر سرانه در بعد خانوار می‌توان به خط فقر در خانواده‌های سه یا چهارنفره نیز دست

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

یافت. خط فقر در سال ۱۳۹۹ برای خانوار سه‌نفره، ۲ میلیون و ۷۵۸ هزار تومان و برای خانواده چهار نفره، ۳ میلیون و۳۸۵هزار تومان برآورد شده است .داده‌های شاپرک نشان می‌دهد که سهم هزینه‌های خوراک از کل هزینه‌های خانوار (به‌عنوان یک شاخص رفاهی که هرچه کمتر باشد به معنای رفاه بیشتر است) در سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است، به‌طوری که سهم خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها از کل هزینه‌ها در سال ۱۳۹۹ به ٤/ ۲۳ درصد رسیده که نسبت به سال ۱۳۹۸ که ۱/ ۲۲ درصد بود، افزایش داشته و این موضوع نشان‌دهنده کاهش سطح رفاه خانوار است. همچنین سهم هزینه‌های خوراک خانوارهای فقیر و غیرفقیر همواره در سال‌های مختلف، تفاوت معناداری با یکدیگر داشته است. طی سال‌های ۱۳۹٦، ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ تفاوت بین سهم خوراک خانوارهای فقیر و غیرفقیر به ٤ درصد رسیده است. بر همین اساس استان سیستان‌وبلوچستان از نظر میزان فقر نسبت به بقیه استان‌ها وضعیت بغرنج‌تری دارد. این در حالی است که تهران بهترین وضعیت را در زمینه میزان فقر دارد. در همین زمینه، محروم‌ترین شهرستان‌ها نیز گزارش شده‌اند. در بین ۲۰ شهرستان محروم ایران، ۱۱ شهرستان در استان سیستان‌وبلوچستان قرار دارند. همچنین سه شهرستان استان کرمان در جرگه ۲۰ شهرستان محروم قرار گرفته‌اند.(روزنامه دنیای اقتصاد, مرداد ۱٤۰۰)

منبع: اقتصاد نیوز ۱٤۰۱/۱/۱۲

- **کاهش تولید ناخالص د اخلی**

آنچه که از گزارشات معتبر نتیجه میشود این است که در دوره دولت یازدهم و دوازدهم، تولید ناخالص داخلی دچار افت شده است. به نقل از صندوق بین المللی پول، بر اساس آمارهای ارائه شده

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

توسط این نهاد بین المللی، سرانه تولید ناخالص داخلی ایران در پایان سال ۲۰۱٤، حدود بیش از یک سال از روی کار آمدن دولت یازدهم، ۵۲۹۰ دلار به ازای هر شهروند ایرانی بوده است. بر اساس این آمار، این شاخص اقتصادی در سال ۲۰۱۵ کاهش شدیدی را تجربه کرد و به ٤۷۱۰ دلار رسید. آمار صندوق بین المللی پول نشان می دهد سرانه تولید ناخالص داخلی ایران در سال ۲۰۱٦ نیز همچنان روندی نزولی را تجربه کرده و به ٤٦۸۰ دلار به ازای هر ایرانی کاهش یافته است. این صندوق خود اعلام کرد این شاخص مهم اقتصادی در سال ۲۰۱۷ در ایران باز هم به روند کاهشی خود ادامه داده و به ٤۵۳۰ دلار به ازای هر ایرانی نزول کرد. با در نظر گرفتن این آمار می توان نتیجه گرفت، با روی کار آمدن دولت یازدهم، سرانه تولید ناخالص هر ایران تا پایان سال ۲۰۱۷ به طور متوسط ۱۵ درصد کاهش یافته است و این به دلیل سیاست های ضد تولید در این دولت بوده است(حاجیلو، ۱۳۹٦:۹۷-۱۱٤)

- **بالا بردن پایه پولی**

انچه که مشخص است این است که پایه پولی اصلی ترین عامل تاثیرگذار بر نقدینگی و درنهایت بر شاخص تورم است. خالص دارایی های خارجی بانک مرکزی، مطالبات بانک مرکزی از دولت، مطالبات بانک مرکزی از بانک ها و سایر اقلام بانک مرکزی چهار اقلام تشکیل دهنده پایه پولی است که هر یک بسته به شرایط اقتصادی و سیاست های دولت سهمی در رشد پایه پولی برعهده دارند.حجم پایه پولی در اقتصاد ایران از ۹۵ هزار میلیارد تومان در ابتدای دولت نخست روحانی به بالغ بر ۵۰۰ هزار میلیارد تومان در پایان خرداد ۱٤۰۰ رسید ، این افزایش بیش از ٤۰۰ درصد بود. همچنین بررسی ها نشان می دهد رشد این متغیر پولی در سه سال پایانی ریاست جمهوری روحانی به نسبت ۵ سال نخست ریاست جمهوری وی، نخست اختلاف چشم گیری داشته است. رشد این متغیر تورم ساز در دولت نخست حسن روحانی حدود ۹٤,٤ درصد بر آورد می شود. دولت دوازدهم را از نظر افزایش در پایه پولی کاملا می توان جدا از دولت یازدهم دانست. حجم کل پایه پولی در اقتصاد ایران در دولت دوم روحانی با ۳۱٤ افزایش نسبت به پایان دولت یازدهم، مرز ۵۰۰ هزار میلیارد تومان را رد کرده است. بر این اساس رشد پایه پولی در دولت دوم روحانی ۱٦۸,۹ درصد بوده است (روزنامه ایران، فروردین ۱٤۰۱)

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

نتیجه گیری:

شعارها و عملکرد دولت روحانی بر خلاف احمدی نژاد بر مبنای برقراری عدالت نبود و ادعای برقراری عدالت اجتماعی به شکل واضع در این شعارها نبود. روحانی براساس اتفاقاتی که به خصوص در سالهای آخر دولت احمدی نژاد رخ داده و سبب بهم ریختگی شرایط اقتصادی, بالا رفتن نرخ ارز, افزایش نابرابری ها وتورم افسارگسیخته شده بود به جای عدالت تدبیر وامید را مبنای سیاستهای خود معرفی نمود اما در نهایتا این بار هم بعد از گذشت هشت سال هیچگونه تغییر و تحولی در شاخص های عدالت در این دولت نیز رخ نداد

برجام و حواشی آن سبب شد که دولت اول و دوم روحانی با یکدیگر متفاوت باشند به همین دلیل است که نمی توان این دو دولت را در کنار یکدیگر مورد بررسی قرار داد دردولت اول تنها هدف و برنامه عملی امضای برجام و استفاده از مزایای اقتصادی آن بود هدفی که در ابتدای امضای برجام تاحدی محقق شده و با وجود سیاست های نئولیبرالی تا حدی توانست شاخص های عدالت را بهبود بخشد اما بدعهدی طرف های غربی و به خصوص آمریکایی ها تمامی این دستاوردهای ظاهری را از بین برد از سوی دیگر به دلیل اینکه این دولت برنامه عملی برای اصلاح اقتصادی جز برجام نداشت شرایط به تدریج بدتر شد در دولت دوم روند سقوط اقتصادی و به طبع شخص های عدالت همچنان ادامه یافته و در نهایت شیوع بیماری کرونا و افزایش تحریمها بر وخامت اوضاع افزود با توجه به آنچه گفته شد می توان نتیجه گرفت که اگر این دولت برنامه ای بدون اتکا به عوامل خارجی و بر اساس هدف عدالت اجتماعی طرح ریزی کرده و به اجرا می گذاشت می توانست شرایط اقتصادی را با وضعیت بهتری به دولت بعد تحویل دهد.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

کتابنامه

۱. امجدی، ح. (۱۳۹۹)."تحلیل مقایسه ای سیاست اجتماعی-رفاهی دولت های پایداری و تـدبیر و امید در حوزه مسکن." *فصلنامه پژوهش های جامعه شناختی*. دوره۱٤.ش٤، ۹۵-۱۱٦،

۲. اقتصاد نیوز. (۱٤۰۰). "سرعت چاپ پول در دولت روحانی." ۲مهر.

۳. ایرنا. (۱٤۰۱). "کاهش ارزش پول ملی و رشد ۷۳۸ درصدی نرخ دلار طی ۸ سال گذشـته." ۱۸ فروردین.

٤. امیری, ف و دیگران. (۱۳۹۹). "بررسی آثار نوسانات نرخ ارز بر ارزش افزوده در زیربخش هـای اقتصاد ایران." *فصلنامه مطالعات اقتصادی کاربردی ایران*. دوره ۱۰. ش ۳۹، ۲٤۷-۲٦۷، پاییز.

۵. برادران، م و دیگران. (۱۳۹۸). "دولت و سیاست گذاری مسکن درایران بعد از انقلاب اسـلامی." *فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*. دوره۱۱. ش ۳۸ ، ۱۷۹-۲۱۸.

٦. بامری، م. (۱۳۹۷). "برجام و تاثیرات آن بر مناسبات اقتصادی جمهوری اسلامی ایـران." *ماهنامـه پژوهش ملل*. دوره خرداد. ش ۳۰، ٤۳.

۷. بشیریه، ح. (۱۳۸۲). "دیباچه ای بر فلسفه عدالت." *ماهنامـه ناقـد*. دوره اسـفند. شـماره اول، ۱۱، اسفند.

۸. تقوی, م. (۱۳۹۳). "هدفمندی یارانه ها محصول تفکر لیبرالی، ماهنامه بازار سرمایه."دوره فروردین و اردیبهشت. شماره ٤۹ و ۵۰، ۷۵.

۹. توسلی، ح. (۱۳۷٦). "مبنای عدالت در نظریه جان رالز." *ماهنامه نقد و نظـر*. دوره ۳، ش ۱۰-۱۱ ،۱۲۲-۱٤۹ فروردین.

۱۰. حاجیلو,محمد حسین. (۱۳۹٦). "بررسی تطبیقی سیاستهای پس از جنگ تحمیلی در شاخصـه های ـــخصوصی سازی و ادغـام در اقتصـاد جهـانی." *فصـلنامه رهیافـت انقـلاب اسـلامی*. شماره٤۱، زمستان.

۱۱. خبرگزاری تسنیم.(۱٤۰۰). *کارنامه ۸ ساله دولت به روایت ۱۰ شاخص مهم اقتصادی*. ٤ خرداد.

۱۲. خبرگزاری مهر.(۱٤۰۰). *کارنامه ۸ ساله دولت به روایت ۱۰ شاخص مهم اقتصادی*. ٤ خرداد.

۱۳. رحمتی، م. (۱۳۹۵). "بررسی اثر تحریم بـر اقتصـاد ایـران در رکـود ۱۳۹۲-۱۳۹۱." *فصـلنامه تحقیقات اقتصادی*. دوره ۵۱، ش ۳، ۵٦۹-۵۹٤.

۱٤. روزنامه ایران. (۱٤۰۱). "«ایران» دلایل رشد پایه پولی در دولـت قبـل را بررسـی کـرد: نصـب ماشین چاپ پول در بانک ها." ۳۰ فرودین.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

۱۵. روزنامه دنیای اقتصاد.(۱٤۰۰). "نمای نزدیک از «خط فقر»."۳۰ مرداد.

۱٦. روزنامه گسترش.(۱٤۰۰). "سقوز تاریخی بورس با سیگنال روحانی." ۲ خرداد.

۱۷. رستمی، م. (۱۳۹۹). "تبیین چالش های سفته بازی غیر طبیعی در بازار سهام و عدم جواز آن از منظر اقتصاد و با رویکردی بـه اسـلام." *دو فصـلنامه علمـی مطالعـات اقتصـاد اسـلامی*. دوره ۱۲،ش۲، ۱۹۹ –۱۷۱.

۱۸. ساجدی,ا. (۱۳۹۸). "خروج آمریکا از برجام و تلاطـم در اقتصـاد ایـران." *فصـلنامه مطالعـات روابط بین الملل*. دوره ۱۲،ش٤٦، ۱۲۳–۱۵۵، تابستان.

۱۹. سعیدی، ع و فرهانیان، ج. (۱۳۹٤). *مبانی اقتصاد و مالی رفتاری*. چـاپ اول. تهـران، انتشـارات بورس.

۲۰. شکوه, ح. (۱۳۹۵). "برجام فرصت ها موانع و الزامات."*ماهنامه دیده بان امنیـت ملـی*. ش ۵۰، ٤۵–۵۰،خرداد.

۲۱. صادقی شاهدانی،م و همکاران. (۱۳۹٤). "عملکرد دولت های پس از انقلاب اسلامی در حوزه مسکن با تاکید بر مدیریت جهادی." *همایش دوسالانه اقتصاد اسلامی*.

۲۲. طاهری ریکنده، ع وهمکاران. (۱٤۰۰). "یارانه ارز ترجیحی و تاثیر آن بر کنترل قیمـت کـالای اساسی."*فصلنامه علمـی مطالعـات اقتصـادی کـاربردی ایـران*. دوره ۱۰، ش ٤۰, ۲۸۱–۳۱۱، زمستان.

۲۳. طاهری نمهیل، ا. (۱۳۹۹). "بررسی پیامدهای ویروس کرونا بر اقتصاد ایران و جهان." *فصلنامه حکمرانی متعالی*، ش دوم،دوره اول،۱۷۱–۱۸۱ تابستان.

۲٤. عابدی، ق و دیگران. (۱۳۹۷). "تحلیلی بر استقرار طرح تحول سلامت در حوزه بهداشـت ...." *فصلنامه دانشگاه علوم پزشکی مازندران*. دوره ۲۸،ش ۱٦٦, ۱۹۹–۲۱۲،آبان.

۲۵. عزتی, م و دیگران. (۱۳۹۵). "اثر تبعیض اقتصادی بر بیکاری."*فصلنامه سیاستهای راهبـردی و کلان*. دوره ٤، ش۱۳ ، ٤۱–٦٤، بهار.

۲٦. عاقبتی، آ. (۱٤۰۰). "در آمدی بر آغاز و انجام دولت تدبیر و امید(۱۳۹۲–۱٤۰۰)." *پژوهشـکده تحقیقات راهبردی مجمع تشخیص مصلحت نظام*. ۲۱ مرداد.

۲۷. غنی نژاد، موسی. (۱۳۸۱). *درباره هایک*. ج اول. چاپ اول. تهران: نشر نگاه معاصر

۲۸. فریدمن، م؛ رشیدی، غ. (۱۳۹۵). *سرمایه داری وآزادی*. چاپ ۹. تهران ، نشرنی.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

۲۹. قمری فرزاد. (۱۳۹٤). "مدیریت تحریم های اقتصادی با تاکید بر اقتصاد مقاومتی." *اولین کنفرانس مدیریت و کارآفرینی در شرایط اقتصاد مقاومتی*،۱۵ خرداد، دوره اول.

۳۰. کاویانی،زهرا ودیگران. (۱۳۹۸). "سیاست حمایتی جایگزین ارز ترجیحی، معاونت پژوهش های اقتصادی." *مرکز پژوهش های مجلس*. شماره مسلسل ۱٦٤۳۰, اردیبهشت.

۳۱. کاپالدی،ن. (۱۳۸۳). *بتام، میل و مکتب فایده گرایی*. (محمد بقایی). چاپ اول. تهران،نشر اقبال.

۳۲. مسعود،سعادت مهر. (۱۳۹۵). "تاثیر افزایش قیمت بنزین و گازوئیل بر نرخ تورم در ایران." *فصلنامه پژوهش های سیاستگذاری و برنامه ریزی انرژی*." دوره۲، ش ۳، ۸۵-۱۰٤،پاییز.

۳۳. مختاری پیام، م.(۱۳۹٤). "تاثیر برنامه تحول سلامت بر کارایی و اثربخشی." *گاهنامه حکمتانه*. سال اول، ش اول،۲۸-۳۲.

۳٤. مشرق نیوز. (۱٤۰۰)." مرکز آمار: دولت روحانی بدترین دولت پس از انقلاب در افزایش فاصله طبقاتی است." ۲مرداد.

۳۵. مشرق نیوز. (۱٤۰۰). "دولت روحانی در شاخص فلاکت هم رکورد زد." ٤ اردیبهشت.

۳٦. مرکز پژوهشهای مجلس. (۱۳۹۷). "تحلیلی بر وضعیت بازار سکه: بررسی اقدامات دولت و ارائه پیشنهادهای تکمیلی." گزارش ۱٦۰۰۹ دفتر مطالعات اقتصادی، ۳-٤.

۳۷. نودیجه، ح و دیگران. (۱٤۰۰). "تحلیل سیاستهای اقتصادسیاسی دولت های بعد از انقلاب بر مبنای الگوی حکمرانی خوب." *فصلنامه پژوهش سیاسی و بین المللی*. دوره۱۲ ، ش ٤۹،٦۱-۷۳، اسفند.

38. Sholte, Jan Aart. (2005). "The Sources of Neoliberal Globalization" UNRISD Overarching Concerns Programme Paper, No. 8, Retrieved August 5, 2018, from: www.files.ethz.ch/isn/102686/8.pdf.

Archive of SID.ir